

Peer Mediation in Finnish Schools: reflections on Jokela School Shooting and the Idea of Peer Conflict Resolution

Huomioita suomalaisista kouluista

- Peruskoulu perustuu kasvatustieteille: sosiaaliset, kulttuuriset ja yhteiskunnalliset erot voidaan tasoittaa koulutusjärjestelmään keinoin
- Historialtaan aikuisvetoinen instituutio on tutkimusten mukaan sitä edelleen (opettajavetoiset menetelmät, yksilöllinen arviointi, kouludemokratian ohuus)
- Suomalaiset koulut eivät tuota kiinnostusta yhteiskunnallisiin ilmiöihin, eivät vahvasta aktiivista kansalaisuutta eivätkä osallista koulun asioihin (Suutarinen 2006)
- Kouluterveyskysely: 31 % 8. ja 9. luokkalaisista kokee ettei heitä kuulla koulussa. Kouluviihtyvyys: 42 % 9. luokan tytöistä pitää oppilaiden välisiä suhteita huonoina, pojista 28 %.
Kouluviihtyvyyden polarisaatio. (Who-koululaistutkimus.)
- Koulun ryhmädynamiikkaan, sosiaaliseen ja yhteiskunnalliseen asemaan sekä nuorisokulttuureihin liittyvässä koulutuksessa ja osin tutkimuksessakin aukkoja.

Konfliktit koulussa. Näkökulma 1.

- ”Koska koulu on osa normaalia elämää, siellä esiintyvät ristiriidat ovat samanlaisia kuin missä tahansa yhteisössä” (Atjonen 2004)
 - Kouluetnografioiden mukaan koulun ongelmat on helppo siirtää toisten ammattilaisten hoidettavaksi. (’Taakan siirtäminen’)
 - Koulun sosiaalisen kehyksen ongelmat on ongelmallista jättää vain yksittäisten opettajien harteille: nämä opettajat joutuvat kohtaamaan myös tiedon jakamisen vastuun.

Konfliktit koulussa. Näkökulma 2.

- Koulunpidon tapa tuottaa sellaisia konflikteja, joita muissa sosiaalisissa ympäristöissä ei tule.
 - Koulussa on institutionaalinen pakko olla yksilö (Ellonen 2008, Laine 2000)
 - Koulun aika- ja tilapolut
 - Koulu pakottaa eri nuorisokulttuurit kohtaamaan toisiaan: koulutilassa on hankala vältellä muitten nuorten kohtaamista (sukupuolinen häirintä, rasismi, koulukiusaaminen ja kouluväkivalta)
 - Koulun viralliset normit (koulun säännöt) sekä nuorten väliset normit voivat aiheuttaa ristikkäisiä paineita

Koulu ympäristönä

- Koulu on kasvatusinstituutio, jonka tehtävänä on opettaa perustiedot ja –taidot, joita tarvitaan yhteiskunnassa toimimiseen.
 - Taso 1. Koulun konflikteja liennytetään niin, että koulutyö on mahdollista eivätkä konfliktit häiritse opetussuunnitelman tavoitteiden noudattamista.
 - Taso 2. on turvatta kaikille koulussa toimiville mahdollisuus kokea oppimisympäristönsä turvalliseksi sekä fyysisessä, psyykkisessä että sosiaalisessa mielessä. Tavoitteena on myönteinen, avoin ja kiireetön ilmapiiri. (POPS)
 - Taso 3. Ensimmäiseksi kouluista on rakennettava turvallisia paikkoja, joissa voidaan sekä oppia että olla muiden kanssa vuorovaikutuksessa rakentavalla tavalla. Toiseksi tehtävänä on luoda lapsille ja nuorille asenteita ja taitoja, joita he tarvitsevat ratkaistakseen konfliktit rakentavalla tavalla loppuikänsä ajaksi. (Johnson & Johnson 2004)

Sovittelun idea

- Vertaissovittelu lähtee ajatuksesta, että lapset ja nuoret itse ratkaisevat omat ongelmansa. Näin sen voi katsoa murtavan perinteistä lähtökohtaa, jossa koulun kannalta epätoivottavat asiat ratkaistaan kontrollin keinoin.
- Ensiksi, opettajat voivat pyrkiä toimimaan siten, että konfliktin osapuolet kykenevät saavuttamaan omat mielipiteensä. Tämän ongelmana on paitsi prosessin aikaaviepyys, myös se, että opettajakulttuurille on luonteenomaista pyrkiä ratkaisemaan asia osapuolten puolesta sen jälkeen, kun heidän näkökulmansa on kuultu. Toiseksi, rehtori voi pyrkiä sovitteluun opettajien ja oppilaiden välisiä kiistoja. Kolmanneksi, opettajat ja oppilaat voivat yhdessä pyrkiä sovitteluun opettajan ja oppilaan välisiä kiistoja. Neljänneksi, oppilaat voivat sovittaa konflikteja keskenään. (Liebmann 2007, 124.)
- ” Vertaissovittelu on prosessi, missä lapset ja nuoret toimivat sovittelijoina pyrkien auttamaan toisia lapsia ja nuoria selvittämään konfliktinsa, jos heitä on pyydetty näin tekemään.” (Liebmann 2007)
 - Vapaaehtoisuus, rangaistusten välttäminen, konfliktin selvittäminen, vertaisvetoisuus, sovintoon pyrkiminen

Ajatteluperustoja taustalla.

- Restoratiivinen oikeus.
 - tehtävänä ei ole rangaista rikoksen tekijää, vaan eheyttää uhria, tekijää sekä yhteisöä, jossa rike on tapahtunut
- Rauhankasvatus.
 - Haasteena monimutkaisessa nykytodellisuudessa on kasvattaa ihmisiä kohtaamaan konflikteja. Nämä on kohdattava reilulla ja kriittisellä tavalla sekä pyrittävä luomaan niihin konkreettisia ratkaisuja. (Freire 2004.)
- Oppilaiden osallisuus.
 - Silkan konfliktinratkaisumenetelmän sijaan keino edistää oppilaiden vaikutusmahdollisuuksia lähiympäristössään

Sovittelun toimivuudesta

- ” Must se toimii hyvin niinku että kuunnellaan kerrankin toisten mielipitteitä eikä sillee niinku että ei anneta toisten puhua. Hyvin kai tuo ainaski tähän asti toiminu. Totta kai aina parantamisen varraa on, mutta ihan hyvin. Enemmän pitäs vaan saada niitä, riitojahan on totta kai aina, mutta ne vaan pitäs saada paremmin esille. Tällä oikeesti saahan ratkottua niitä.” (Haastattelu oppilaat 2.)
- Tutkimuksen perusteella sovittelu tuottaa tuloksia, joihin sekä oppilaat että henkilökunta ovat tyytyväisiä.
- Soviteltavien tapausten määrään on tyytymättömyyttä: vain osa koulun konflikteista päättyy sovitteluun

Soviteltavat konfliktit

- Tutkimuskouluissa soviteltavat tapaukset ovat verrattain pieniä. Sovittelua on käytetty isoihin konflikteihin, mutta harvoin.
- ” No kyllä se on niinku ehottomasti hyödyllinen koulussa. Että sinne kuitenkin ohjautuu tämmöset niinku pienet, pienet kiusaamistapaukset. Että kyllä se on tehokaskin ... Niin kyllä se prosentti on tosi suuri. Niitä on ihan muutama juttu, mitä joutuu ottamaan uudelleen tai mitä aikuiset selvittää. Ja kyllä se on ihan kasvatuksellinen. Niitä versolaisia kasvatetaan ja myös muuta porukkaa kasvatetaan, niinku tällaiseen inhimilliseen tapaan ratkoa [kiusaamistapauksia]”.
(Haastattelu, henkilökunta 5)

Sovittelu nuorten ja aikuisten maailmassa

- Selkeänä vaikuttavana tekijänä vertaissovittelujen määrään on se, että sovittelupyynnöt ovat lähes kokonaan opettajien laatimia. Lisäksi sovittelupyynnöt kasautuvat samoille opettajille.
- tietyt konfliktien muodot päätyvät toisia paremmin opettajien tietoisuuteen. Se mikä näkyy, huomataan helpommin.
- Konfliktien lukemisen taito: osata erotella, mitkä ovat nuorisokulttuurista varantoa, mitkä vakavia konflikteja.
- ” Nuori 1. Siinä on varmaan kans se, että jotkut opettajat ei silleen tai ne vähän väheksyy ehkä sitä sillä lailla että tuo on nyt vähän tuota, ei ne nyt tosissaan ota, vähän nälväsee, ei tuo nyt niin paha oo. Ja näin.

Nuori 2. Niin, ja tuo on aina ollut tuommonen, ettei tuosta mittään haittaa oo, tuo on ihan normaalia.” (Haastattelu oppilaat 1.)

Hiljaisuuden koodi

- Kouluväkivaltatutkimuksissa luotu käsite, joka viittaa oppilaiden ja aikuisten väliseen suhteisiin.
- Koodi ilmenee siten, että vain harvat tuntevat, että voivat turvallisesti kertoa opettajille tai hallintohenkilökunnalle, että he kokevat jonkun oppilaan käytöksen tai asenteen uhkaavaksi. Tämän lisäksi oppilaiden ja henkilökunnan välillä ei ole riittävästi luottamusta. (O'Toole 2000, 23.)
- Nuorisokulttuuria pidetään yllä erilaisin epävirallisen normistojen keinoin:
 - ”Jos sinä kerrot, sinä joudut epäsuosituksi” (Haastattelu oppilaat 3.)

Hiljaisuuden koodi

- ” Se on nyttän vähän niinku täälläpäin ainaki silleen, että asiat kannattaa pittää omana tietonaan ja että ei kannata niinku toisten asioita levitellä näin. Se on vähän se, just se vasikoiminen, vaikka eihän siellä mittään syyllisiä etitäkään.” Haastattelu oppilaat 1.
- Koodi on nuorten elämismaailman sosiaalinen rakenne, jolla on pysyvyyttä ja jota ei ole erikseen ääneen sovittu, mutta joka vaikuttaa nuorten asenteisiin.
- Koodin murtaminen edellyttää koulukulttuurista muutosta ja huomion kiinnittämistä oppilaiden ja aikuisien välisiin suhteisiin sekä opetussuunnitelmallista työtä, jossa konfliktinratkaisua opitaan koko koulun tasolla

Kouluväkivalta Jokelassa

- Kouluampumisia tulkittaessa on kysyttävä, ovatko ne jotakin radikaalisti uutta vai voidaanko ne ymmärtää osana jotakin perinteistä
 - > Ensimmäisessä tapauksessa selitysmallina on jonkin uuden esitteleminen, jälkimmäisessä tapahtuman ymmärtäminen aiemman pohjalta
- Tutkimuksessa ratkaisuna on ollut sijoittaa kouluampuminen kouluväkivallan kehykseen ja kysyä, millä tavoin olemassaoleva kouluväkivallan perinne uudistuu ja muuntuu kouluampumisten myötä

Suomen kouluampumiset

- Raumanmeri 1989
- Jokela, Tuusula 2007
- Kauhajoki 2008
 - Jonathan Fast:
 - 1) uhrien tai ampujan tulee olla koulualueella rikoksen tekohetkellä,
 - 2) hyökkääjän tulee olla nuori ja
 - 3) uhrien lukumäärän tulee olla kaksi surmaajan lisäksi, jos tämä on tehnyt itsemurhan.
 - (Newman ym. 2004, 50.)
 - 1) kouluampumiset tapahtuvat jossakin kouluun liittyvässä rakennuksessa yleisön edessä
 - 2) kouluampumisiin liittyy useampia uhreja, joista osa ammutaan vain heidän symbolisen merkityksensä takia tai he joutuvat uhriksi satunnaisesti,
 - 3) tapahtumaan liittyy joko koulua nykyisin käyvä tai sitä aiemmin käynyt oppilas.

Keskeisten tekijöiden analyysi

- Tekijä: ei ole voitu profiloida potentiaalista surmaajien joukkoa
 - Tilastollinen ongelma: teot ovat harvinaisia, potentiaalisten tekijöiden joukko on laaja
- Uhrit: laaja joukko eri tavoin vahingoittuneita
- Tekopaikka: koulu ja pieni yhteisö
- Motiivit: terrorismi, julkisuus
- Ideologia: kysymys tausta-ajattelusta

Kouluväkivalta

- Työrauhan häiriöt, koulukiusaaminen, kouluväkivalta
- Yhdysvalloissa kouluväkivalta tunnistettiin sosiaalisesti ongelmaksi 1990-luvulla maan kouluampumisaallon myötä
- Tarvitaan termi, jolla kuvataan instituution sisällä tapahtuvaa väkivaltaa (vrt. parisuhdeväkivalta, kuritusväkivalta)
- Käsitteellinen työkalu, jolla voidaan pureutua koulun toimintaan

Kouluväkivallasta

- Historiallinen ilmiö
- Globaali ilmiö
- Suomalaiseen menneisyyteen ja nykyisyyteen kuuluva ilmiö
 - Lapsiuhritutkimus: 57 % 6. luokkalaisten poikien kokemista väkivallanteoista koulussa, 9. luokkalaisilla pojilla 44
 - MLL: 24 % 9. luokkalaisista pojista on kokenut väkivaltaisia tekoja koulussa, tytöistä 5 %

Kulttuurinen käsikirjoitus

- Newman 2004. Välttämättömiä, muttei riittäviä ehtoja:
 - Marginalisoituminen
 - Psykososiaaliset ongelmat, jotka vahvistavat syrjityksi tulemisen kokemusta
 - Kulttuurinen käsikirjoitus
 - Tutkan alla oleminen
 - Aseiden **helppo** saatavuus

Kulttuurinen käsikirjoitus

- Koulusurmat ovat sukupuolittunutta kouluväkivaltaa.
 - Väkivalta ongelmanratkaisukeinona
 - Väkivalta keinona saada arvostusta
 - Maskuliinisessa väkivallassa tunnustus ansaitaan kilpailulla tai taistelulla
 - “ Kaikki ihmiselämät eivät ole elämän eikä pelastettavan arvoisia. Vain vahvojen (älykkäiden, itsetietoisten, vahvamielisten) yksilöiden tulisi elää kun taas heikkojen (tyhmien, jälkeenjääneiden, heikkomielisten) tulisi kuolla.”

Väkivallan speaktaakkeli

- Visuaalisessa kulttuurissa väkivallasta kehkeytyy speaktaakkeli.
 - Kärsimyksen esineellistyminen katsojan mielihyvän kohteeksi
 - “Voin tällä hetkellä vain kuvitella, kuinka hienoa omasta hyökkäyksestäni ihmiskuntaa vastaan tulee: ihmiset kuolevat, osa paniikissa ja osa juoksee pakoon, jotkut vammautuvat, savua tulee ulos rakennuksesta, tuli leviää ... hitto, en jaksa odottaa!” Jokelan ampujan päiväkirja 20.4.2007.

Koulusurmaajien näkeminen

- Koulusurmaajien ongelmat havaitaan liian myöhään. Heidän käyttäytymisensä jää piiloon.
- Nuorten tarkkaileminen vs. nuorten kuuleminen
- Nuorten tieto, nuorten parissa toimivien tieto
- Vuotojen esiinsaaminen

Nuorten tieto ja konfliktien sovittelun tarve

- ” Nuoret tosiaan silloin joskus siinä alkusyksystä puhu siitä, että [tekijä] on muuttunut ja se on heistä pelottava. Ja sit he kerto, mistä se oli niinku sanonu ja näin ... mä kävin kaks kertaa rehtorin kans puhumassa ja huomasin, ettei mua oteta kovin vakavasti...Lähinnä nuoret oli huolissaan siitä, ett [tekijä] tekee jotakin itselleen tai sit muille. ...No yks näistä uhreista itse asiassa puhu mun kanssa pitkään ... kun se oli käytävällä huutanu ett valkea vallankumous tulee ja te kaikki kuolette. Tää yks näist uhreista koki ett se katso häntä ja koki sen itseään uhkaavana. Ett hänt niinku pelottaa.”

Nuorten kuuleminen

- Valvonta (kamerat, turvamiehet, lisääntynyt tarkkailu) vs. koulukulttuurinen muutos (oppilaiden ja opettajien epämuodollisen vuorovaikutuksen lisääminen, luottamuksen kulttuuri)
- Hiljaisuuden koodin murtaminen

Kohti konfliktien hallintaa sovittelun keinoin koulussa

1. Konfliktien tunnustaminen – meidän koulussamme voi olla konflikteja.
2. Konfliktien huomaaminen – osaan lukea konflikteja, pystyn erottamaan leikin konfliktista, ymmärrän nuorten vuorovaikutusta
3. Konfliktien ratkaiseminen – pyritään ratkomaan konflikteja
4. Sovittelun kulttuuriin siirtyminen – nähdään vertaissovittelu vartenotettavana vaihtoehtona konfliktien kanssa toimimiseen

Tutkimuksen tuloksia

1. Toiminnan käynnistämisessä ja sen jatkuvuuden turvaamisessa yksittäisten opettajien tai kuraattorien innostus ja sitoutuminen on tärkeää.
2. Sovittelua käytetään konfliktinratkaisumenetelmänä. Se tuottaa sekä oppilaiden että henkilökunnan mielestä hyviä tuloksia. Merkittävä osuus sovitteluista päättyy sopimukseen.
3. Sovittelu mielletään osaksi koulun osallisuutta edistäviä rakenteita.
4. Sovittelu tuottaa yksilötasolla oppimista siitä, millä tavoin konflikteja ratkaistaan sekä osoittaa kuuntelemisen tärkeyttä. Tästä oppimisesta hyötyvät merkittävästi eniten ne oppilaat, joilla on omakohtaisia kokemuksia sovittelusta.
5. Sovittelun koulukulttuurisena muutoksena nousee esiin opettajien ja rehtorien vähentynyt puuttumisen tarve. Toisaalta sovittelun käyttöönotto ei ole muuttanut kaikkien opettajien näkemyksiä eikä heidän rankaisukäytäntöitään.

Suosituksia

1. Vertaistiedottaminen: ratkaisu paitsi nuorisokulttuurisiin vertaissovittelun esteisiin, myös tiedon välittämiseen niille oppilaille, joille ei muodostu omakohtaista kokemusta sovittelusta.
2. Verkostoitumisen tärkeys. Saataisiinko koululla toimivia vertaissovittelunohjaajia verkostoitumaan, minkä seurauksena ideat ja näkökulmat lisääntyisivät, mutta myös tunnetason kuormaa pystyisi jakamaan.
3. Vertaistiedottamisen ohella tulisi kehitellä työmuotoja, joiden avulla voitaisiin murtaa normia, jonka mukaan toisten nuorten asioita ei saateta aikuisten tietoon. Tieto sovittelusta voisi auttaa murtamaan tätä hiljaisuuden koodia.
4. Koulutuksessa kannattanee ainakin jatkokoulutuksessa pohtia isojen ja pienten konfliktien ratkaisua. Käytäntö on osoittanut, että sovittelun keinoin voidaan ratkoa isojaakin konflikteja, mutta sitä käytetään lähinnä pienten konfliktien ratkaisuun.
5. . Vertaissovittelun tehokkaamman käytön esteet liittyvät osin opettajakulttuuriin, jonka muuttaminen on hankala tehtävä. Sovittelu tulisikin tuoda mahdollisimman varhaisessa vaiheessa osaksi opettajuuden muotoutumista, esimerkiksi tiivistämällä yhteyttä yliopistollisiin ja ammatillisiin opettajankoulutuslaitoksiin.